

Tadeusz Fitych

"Die Luzerner Nuntiatur 1586-1873", Urban Fink, Luzern-Stuttgart 1977 : [recenzja]

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 5/2, 228-230

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Urban Fink, *Die Luzerner Nuntiatur 1586-1873. (Zur Behordengeschichte und Quellenkunde der papstlichen Diplomatie in der Schweiz)* Luzern-Stuttgart 1977, ss. 437.

Pomimo, iż przebadanie problematyki organizacji, funkcjonowania i sposobu pracy nuncjatur apostolskich w Europie należy zaliczyć do priorytetowych prac badawczych, co też z końcem XIX w. – po otwarciu archiwów watykańskich – znalazło swój wyraz w zdynamizowanym wysiłku naukowym szeregu instytutów historycznych, to jednak do dzisiaj prace tego typu znajdują się w fazie początkowej (tzn. dzieje nuncjatury polskiej, austriackiej, niemieckiej i szwajcarskiej zasadniczo doczekały się stosunkowo solidnych opracowań na temat ich genezy i czasów najnowszych) – ciągle brakuje nam jeszcze zarówno pełnej i krytycznej edycji akt poszczególnych nuncjatur, jak też monografii na temat działalności poszczególnych posłów papieskich oraz nowoczesnych syntez historycznych dotyczących samych nuncjatur. Radością napawa fakt, iż m.in. w ostatnim dziesięcioleciu europejskich studiów nad dziejami nuncjatur, możemy nie tylko mówić z nadzieją o szybkim postępie prac badawczych, ale też stwierdzić, iż jest ono m.in. naznaczone szczególną aktywnością Polskiego Instytutu Historycznego w Rzymie, kierowanego przez prof. Karolinę Lanckorońską, która wyraziła się wielotomową krytyczną edycją akt polskiej nuncjatury, zapoczątkowanej przez zasłużonego na tym polu prof. Henryka Damiana Wojtyśkę CP.

Kolejny optymistyczny znak stanowi powyżej prezentowana pozycja wydawnicza. Przynosi nam ona nie tylko syntezę działalności nuncjatury szwajcarskiej w w. XVIII z siedzibą w Luzernie, ale także rzuca nowe, cenne światło zarówno na całość dziejów tej placówki obejmujące lata 1586-1873, jak też na watykańskie zasoby archiwalne związane z jej działalnością. Jej naukową rangę podkreśla już sam fakt, iż krąg wydawców stanowi Archiwum Watykańskie i Archiwum Państwowe Kantonu w Luzernie. W tym miejscu nie bez znaczenia są dwa dalsze fakty – z jednej strony wyjątkowo liczny zespół, bowiem aż 18 sponsorów, w którym znajdujemy aż 3 katolickie diecezje (Basel, Fryburg-Lozanna-Genewa i St. Gallen) oraz Uniwersytetu we Fryburgu, a z drugiej sam autor posłowania załączonego do książki na s. 351-354, którym jest książdz arcybiskup doktor Karl-Josef Rauber, były rektor Papieskiej Akademii Dyplomatycznej w Rzymie, a w momencie wydawania książki nuncjusz apostolski w Szwajcarii.

Powyzsza książka starannie edytorsko przygotowana i obdarzona imponującym wsparciem ekonomiczno-prestizowym, przynosi nam publikację rozprawy doktorskiej: *Die Luzerner Nuntiatur 1586-1873 und ihr Archiv, Ein Beitrag zur Institutengeschichte und Quellenkunde der papstlichen Diplomatie in der Schweiz unter besonderer Berücksichtigung des 18. Jahrhunderts*, przyjętej w czerwcu 1995 r. przez Fakultet Teologiczny Uniwersytetu we Fryburgu Szwajcarskim. Jej autorem jest 37-letni historyk szwajcarski Urban Fink. Po złożeniu w r. 1990 pracy licencjackiej na tamtejszym wydziale filozoficznym na temat: *Giuseppe Garampi und die Schweiz 1762-1792*, a w r. 1992 tej samej rangi pracy na wydziale teologicznym noszącej tytuł: *Zwischen Anspruch und Wirklichkeit. Päpstliche Diplomatie, Staatskirchentum und Aufklärung in der Schweiz. Studien zur Luzerner Nuntiatur Oddi 1760-1764*. Autor ten jest znany zarówno z kilkunastu artykułów historyczno-teologicznych oraz m.in. z takich pozycji książkowych, jak: *Die Bischöfe von Basel 1794-1990*. Fryburg (CH) 1996; *Schweizer Sonderakten im Vatikan*. Luzern-Stuttgart 1996; *Kirche, Kultur, Kommunikation i Solothurner Artillerie*. Spokrewniony z Karlem Austem Finkiem, autorem m.in. cenionej publikacji – *Das Vatikanische Archiv. Einführung in die Bestände und ihre Erforschung*. Rom 1951², aktualnie pracuje on w Zurychu jako sekretarz tamtejszego biskupa pomocniczego Pierre Henriciego SI. Promotorem powyższej dysertacji doktorskiej był prof. dr Josef Siegewart OP, a jej recenzentem prof. dr Volker Reinhardt.

Prezentowana książka jest udoskonaloną wersją rozprawy doktorskiej. Powstała ona zarówno jako efekt licznych konsultacji z takimi ekspertami, jak: prof. Stephan Leimgruber (Paderborn), dr Gregor Jäggi Osb (Einsiedeln), dr Michael Feldkamp (Bonn), prof. Markus Ries (Luzern), dr Marko Jorio (Bern), lic.th. Raimund Obrist (Bern), lic.th. Antonio Hautle (Sursee), ing. RTH Balthasar Schmuckli (Trimbach), emerytowany prefekt Archiwum Watykańskiego prof. Josef Metzler OMI i były archiwista Archiwum Państwowego w szwajcarskim kantonie Luzern dr Fritz Gausser, jak też jako staranne opracowania edytorskiego przez lic.phil. Gregora Egloffę.

Fink, jako przedstawiciel średniej generacji historyków w opublikowanej dysertacji doktorskiej postawił sobie za cel z jednej strony na bazie metodologicznej analizy źródeł wypełnić istniejącą lukę, gdy idzie o historię szwajcarskiej nuncjatury w drugiej połowie XVIII w., tzn. za czasów trzech nuncjuszów rczydujących w Luzernie: Ottavio Bufaliniego (1754-1759), Niccolò Odiego (1760-1764) i Luigiego Valentiego Gonzagi (1764-1773), a następnie wypracować racjonalną periodyzację i stworzyć punkt wyjścia dla następnych prac badawczych. W efekcie prezentowana publikacja otrzymała pięcioczęlonową konstrukcję, którą poprzedza wprowadzenie autora wspomnianej rozprawy, a zamyka posłowie arcybiskupa Raubera nuncjusza apostolskiego w Szwajcarii, po czym znajdujemy w teście książce cenny, ponad 60-cio stronicowy aneks. W jej trzech rozdziałach została omówiona kolejno: historia archiwum nuncjatury w Luzernie, jej zasoby akt przechowywane w Archiwum Watykańskim, a wreszcie wymiana korespondencji i źródnicowanc rodząc akt wytworzonych przez nuncjaturę tego okresu wraz z uwagami na temat krytycznej ich analizy. Niezwykle wartościowym uzupełnieniem aneksu jest bogata i niezwykle aktualna bibliografia obejmująca zestawienie źródeł niewydanych (s. 397-398), a następnie źródeł niewydanych i literatury przedmiotu dotyczącej historii Państwa Kościelnego, nuncjatury szwajcarskiej w Luzernie oraz formacji, kompetencji i kościelnej kariery nuncjuszów, jak też efektów dotychczasowych badań nad nuncjaturami (s. 399-416), zestawu użytych skrótów (s. 417-418), a ponadto tabel, schematów, map i reprodukcji razem liczących sobie aż 9 zilustrowanych tematów (s. 419). Całość aneksu zwieńczona została skorowidzem osób, miejscowości i problemów, opracowanym w iście benedyktyński sposób, obejmującym bowiem także niezwykle liczne i rozbudowane przypisy (s. 421-437).

Omawiając zawartość zasadniczej części interesującej nas publikacji, należy zauważyć, iż rozdział pierwszy omawia historię nuncjatury w Luzernie i określa pięć zasadniczych okresów jej rozwoju, a w tym m.in. okresy inicjacji przypadający na lata 1586-1605, a następnie konsolidacji w latach 1605-1712 (s. 19-85). Rozdział drugi podejmując takie aspekty instytucjonalne, jak temat powstania, rezydencji aspektów prawnych, uprawnień nuncjusza i jego zakresu działalności, a ponadto protokołu ceremoniału liturgicznego, protokołu dyplomatycznego oraz finansów i liczebności personelu (s. 87-170). Rozdział trzeci poświęcił Fink prezentacji nuncjuszów obsługujących placówkę Stolicy Apostolskiej w Luzernie. Omówił on kolejno genezę ich kariery poruszając problem nepotyzmu i pokrewieństwa w syntetycznym zaprezentowanej prozopografii. Scharakteryzował on najpierw pochodzenie rodowe i geograficzne 50 posłów papieskich, analizując obsadę tej nuncjatury w latach 1586-1654 (15 nuncjuszów – zob. tab. 2 na s. 179), 1654-1798 (23 nuncjuszów – zob. tab. 3 na s. 180) i wreszcie w latach 1803-1848 (12 nuncjuszów – zob. tab. 4 na s. 186). W dalszej części tego rozdziału omówił zarówno ich formację, rozwój kariery kościelnej, jak też ich mentalność i sposób pełnienia powierzonej im misji (s. 171-217). Rozdział czwarty przybliży konkretne wyzwania, jakie stawał przed nuncjaturą szwajcarska wiek osiemnasty. Autor przeanalizował kolejno problem relacji poszczególnych diecezji wobec nuncjatury, a następnie poświęcił uwagę zagadnieniu zmagania o wolność klasztorów i kościołów lokalnych, a wreszcie również takim zagadnieniom, jak: wolność druku, cenzura, „zakonspirowane” stowarzyszenia, palące kwestie polityczne tego wieku, sprawa Tessina i valtellini oraz problematyka zakonu jezuitów w 2 połowie XVIII w. (s. 254-341). Ostatni, piąty rozdział stanowi swego rodzaju podsumowanie wniosków wypływających z poszczególnych rozdziałów w postaci 19 konkluzji. We wniosku 2 i 3 zauważa, iż nuncjatura w Luzernie ma typowy charakter reformy kościelnej realizowanej w duchu Soboru Trydenckiego, powstała bowiem po roku 1570, analogicznie do całego szeregu innych placówek tego typu otwieranych przez Stolicę Apostolską w innych krajach Europy na północ od Alp, w których usiłowano wprowadzać reformę katolicką. Pierwszy nuncjusz Giovanni Battista Santonio (1586-1587) nie może być jeszcze uznany za pierwszego rezydencjalnego posła papieskiego. Natomiast syntezę bezpośrednio nawiązującą do tezy postawionej przed omawianą rozprawą – czyli działalności nuncjatury w okresie 18-go stulecia znajdujemy w dalszych pięciu konkluzjach obdarzonych n. 14-18.

Zamykając prezentację powyższej publikacji nie sposób nie przytoczyć wyrazów uznania pod jej adresem sformułowanych w posłowie przez tak kompetentną osobę, jak ówczesny szwajcarski nuncjusz Karl-Joscf Rauber. Docenił on nie tylko ogrom pracy, ale też rozległą crudycję i zna-

jomość źródeł, która umożliwiła Urbanowi Finkowi wypracowanie nowoczesnej i zarazem krytycznej syntezy, cennego wkładu zarówno do dziejów Szwajcarii, jak i do historii papieskiej służby dyplomatycznej. Ponadto nuncjusz Rauber wyraża Finkowi swe uznanie nie tylko za ukazanie pozytywnego i konstruktywnego charakteru kościelnej dyplomacji, która przy wszystkich swych ludzkich ograniczeniach miała zarazem znaczący wymiar posługi pastoralnej (zob. s. 354).

Również sam Urban Fink komunikuje fakt realizowania postawionych przed dysertacją celów, i już na wstępie do prezentowanej publikacji stwierdza m.in., iż w kontekście zrealizowanej rozprawy doktorskiej powstają dalsze prace, takie jak: edycja inwentarza archiwum nuncjatury w Luzernie (Roger Ligenstorfer) oraz edycja instrukcji początkowych i końcowych wszystkich nuncjuszy pełniących swą misję w Luzernie (U. Fink). Szkoda jednak, że tak wielka kwerenda i crudycja autora nie przyczyniła się do powstania całego katalogu nuncjuszy lucerneńskich z 1-2 stronicową prezentacją każdego z nich. Bowiem mając na uwadze, jak to akcentuje Urban Fink, innych badaczy oraz chcąc dać impuls jak najliczniejszym pracom na ten ważny i rozległy temat, byłoby niezwykle użyteczne podjąć wzór takiego schematycznego i uproszczonego zapisu poszczególnych nuncjuszy, jaki już w roku 1990 opublikował Henryk Damian Wojtyśka CP w tomie *Acta Nuntiaturae Polonae. De fontibus eorumque investigatione et editionibus. Instructio ad editionem. Nuntiorum series chronologica*, t. 1, Roma 1990. Zawierają one zarówno skrót podstawowych biograficznych, jak też główne zasoby archiwalne związane z działalnością poszczególnych nuncjuszy, a ponadto najważniejszą bibliografię dokumentującą zarówno źródła wydane oraz niezbędną literaturę. Niestety, pomimo umieszczenia tej jedynej pracy Wojtyśki w bibliografii zawartej w książce na s. 415, Fink nie podjął tej najnowocześniejszej formy zapisu i syntezy. W tym miejscu uderza nas kolejny fakt: Urban Fink nie tylko, że nie przytacza wcześniejszej pracy Wojtyśki, dotyczącej genezy polskiej nuncjatury – *Papiestwo – Polska 1548-1563. Dyplomacja*. Lublin 1977, ale co więcej zarówno w generalnym spojrzeniu na historię europejskich nuncjatur nie wkracza na obszar Europy Środkowo-Wschodniej (w skorowidzu osób i miejscowości brak nie tylko któregośkolwiek z polskich nuncjuszy, ale także nie znajdziemy tam takich miast, jak Kraków czy Warszawa), a w samej bibliografii zawęży swą uwagę do prac historyków Europy Zachodniej. Pomimo tych drobnych mankamentów opublikowana rozprawa doktorska Urbana Finka wchodzi na trwałe do europejskiego dorobku studium nad nuncjaturami i z pewnością będzie cennym impulsem nie tylko dla historyków, zamierzających kontynuować badania nad dziejami nuncjatury w Luzernie, ale także liczne grono badaczy europejskich pracujących na analogicznym polu.

ks. Tadeusz Fitych